

Ekonomporträttet

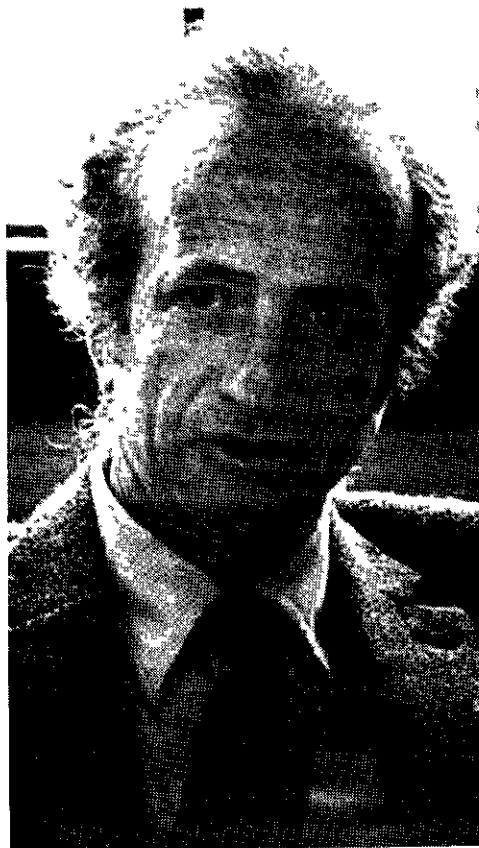
ASSAR LINDBECK

Gary Becker

Gary S Becker har tilldelats 1992 års pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne "för att ha vidgat tillämpningen av mikroekonomisk analys att gälla ett brett område av individers beteenden och relationer, även utanför marknader". Becker, som är född 1930, är professor vid institutionerna för nationalekonomi och sociologi vid University of Chicago. Han är även knuten till Hoover Institution vid Stanforduniversitetet.

Utgångspunkten för Gary Beckers forskningsprogram är föreställningen att den enskilda individens beteende följer samma grundläggande principer på en rad olika områden. Samma förklaringsmodell bör därför, enligt Becker, kunna användas vid analys av vitt skilda aspekter på mänskligt beteende. Den förklaringsmodell som Becker valt att arbeta med bygger på vad han kallar ett *ekonomiskt betraktelsesätt* ("an economic approach"),

Professor ASSAR LINDBECK är chef för Institutet för internationell ekonomi vid Stockholms universitet och ordförande i Kommittén för Nobelpriset i ekonomi.

Professor Gary S Becker, University of Chicago, tilldelas 1992 års Nobelpris i ekonomi.

som han applicerar på område efter område. Det karakteristiska för detta betraktelsesätt är att enskilda aktörer – det må sedan gälla hushåll, företag eller andra organisationer – antas bete sig rationellt, dvs ändamålsenligt, och att deras beteende kan beskrivas som om de maximerade en bestämd funktion, som tex kan vara nytta eller förmögenhet. Det bör noteras att det av Becker valda "ekonomiska betraktelsesättet" inte innebär att individen antas vara intresserad endast av den pekuniära avkastningen av sin verksamhet. Icke-pekuniära aspekter, såsom ett trivsamt jobb, en angenäm fritidssysselsättning, eller glädjen att ha barn, är i analysen likvärdiga med traditionell ekonomisk avkastning.

Ekonomer har tidigare främst tillämpat detta betraktelsesätt vid analys av utbud och efterfrågan på varor och tjänster, då man kan utnyttja den lagbundenhet som tenderar att uppkomma på marknader, där knappa resurser allokeras på olika användningsområden med hjälp av priser. Becker har utsträckt detta betraktelsesätt, och de analysmetoder som utvecklats i anslutning till detta, för att analysera också aspekter på mänskligt beteende som tidigare i huvudsak behandlats av andra samhällsvetenskaper, såsom sociologi, demografi och kriminologi. Därmed har han stimulerat ekonomer att ge sig i kast med nya frågeställningar. För Becker är nämligen den stora skillnaden mellan olika samhällsvetenskaper inte att de studerar olika fenomen, utan att de använder olika metoder för att studera i stort sett samma fenomen.

Med hänvisning till en aforism av Bernard Shaw – "Economy is the art of making the most of life" – sammanfattar Becker [1976, kap 1] sin metodologiska syn på mänskligt beteende på följande sätt: "Indeed, I have come to the position that the economic approach is a comprehensive one that is applicable to all human behavior, be it behavior involving money prices or imputed shadow prices, repea-

ted or infrequent decisions, larger or minor decisions, men or women, adults or children, brilliant or stupid persons, patients or therapists, businessmen or politicians, teachers or students."

Becker fortsätter: "The heart of my argument is that human behavior is not compartmentalized, sometimes based on maximizing sometimes not, sometimes motivated by stable preferences, sometimes by volatile ones, sometimes resulting in an optimal accumulation of information, sometimes not. Rather, all human behavior can be viewed as involving participants who maximize their utility from a stable set of preferences and accumulate an optimal amount of information and other inputs in a variety of markets."

För säkerhets skull tillägger Becker: "Needless to say, the economic approach has not provided equal insight into and understanding of all kinds of behavior: for example, the determinants of war and many other political decisions have not yet been much illuminated by this approach (or by any other approach)."

Med utgångspunkt från Gary Beckers analytiska ansats kan man säga att ett ökat "pris" på en nytthet kommer att minska efterfrågan oavsett om det är fråga om priset på en produkt på en vanlig marknad, såsom priset på ägg, eller om det gäller väntetiden hos en läkarmottagning, eller uppoffringen, dvs "skuggpriset", för en familj då den skaffar barn. På liknande sätt kan man säga att en prisökning stimulerar utbudet av en nytthet inte bara när ett högt marknadspris för exempelvis kött leder till en ökning av antalet uppfödda och slaktade djur, eller när ökad marknadslön för kvinnor stimulerar gifta kvinnors förvärvsverksamhet utanför hemmet, utan också när en ökad avkastning på hederlighet, exempelvis via lägre marginalskatter, stimulerar "utbudet av hederlighet". Enligt samma betraktelsesätt kommer – omvänt – en produktionskatt att minska utbudet inte bara av vanliga varor, såsom när en skatt läggs på

produktion av bensin; på liknande sätt kan exempelvis skärpt bestraffning av brott, vilket kan betraktas som en "skatt" på kriminalitet, väntas leda till minskad kriminell verksamhet.

Beckers bidrag består naturligtvis inte i att påpeka sådana analogier, utan att med utgångspunkt från dessa bygga modeller över mänskligt beteende och att härleda testbara icke-triviala hypoteser. Både Becker själv och hans medarbetare har dessutom i stor utsträckning genomfört test på empiriskt material.

Trots att Gary Becker gjort pionjärinsatser inom ett stort antal skilda forskningsområden så är det *enhetligheten* i hans bidrag, och därmed de sammanhållande elementen, som är det mest karakteristiska i hans verksamhet som forskare. Vid en redovisning av hur han tillämpat sin grundmodell på olika typer av mänskligt beteende är det praktiskt att klassificera de viktigaste insatserna på fyra delområden: (i) humankapital; (ii) familjens (eller hushållets) beteende, inklusive arbetsfördelning och allokeringen av tid inom familjen; (iii) brott och straff; och (iv) diskriminering på arbetsmarknad och varumarknad.

Humankapital

Teorin för humankapital är betydligt äldre än Beckers insatser på detta område. Speciellt bör nämnas bidrag av 1979 års pristagare, T W Schultz, som utvecklade och utnyttjade teorin för humankapital, särskilt för att förklara ekonomisk och social utveckling i u-länder, inte minst i dessas jordbrukssektorer. Beckers insats på detta område är framför allt att ha utarbetat och formaliserat teorins mikroekonomiska fundament. Han har också utvecklat humankapitalansatsen till en allmän teori för hur fördelningen av löneinkomster bestäms. Teorins prediktioner för lönestrukturen har formulerats i så kallade "avkastningsfunktioner för humankapital", som anger sambandet mel-

lan löneinkomster och humankapital. Dessa bidrag presenterades först i ett par artiklar i början av 1960-talet och de vidareutvecklades både teoretiskt och empiriskt i boken *Human Capital* från 1964, och dessutom i hans Woytinsky-lecture från 1967. Inte minst den goda integrationen mellan teori och empiri gav denna analys dess genomslagskraft.

Utgångspunkten för humankapitalteorin är mycket enkel, för att inte säga trivial: skolutbildning och yrkesträning på arbetsplatsen betraktas som investeringar. För individen är en sådan investering lönande om nuvärdet av den förväntade framtida avkastningen är större än investeringskostnaden; den senare består då av utbildningens direkta monetära kostnad, exempelvis i form av utbildningsavgifter, *plus* värdet av förlorad arbetsinkomst under utbildningstiden. Ett livscykelperspektiv kommer in på ett naturligt sätt i humankapitalansatsen genom betoningen av investeringar i kunskap och yrkeserfarenhet och därmed sammanhängande utveckling över tiden av individens inkomstgenererande kapacitet. Med utgångspunkt från beräkningar av arbetskraftens marginella samhällsekonomiska produktivitet, som inte alltid sammanfaller med lönen, kan man i princip också beräkna utbildningens samhälleliga avkastning.

Den stora praktiska användbarheten av denna teori beror delvis på att man nöjer sig med att kalkylera enkla nuvärden. Att man kan göra detta sammanhänger med att investeringsbeslut och konsumtionsbeslut analytiskt separeras i humankapitalteorin, varigenom individen kan antas maximera nuvärdet av förväntade nettoinkomster. Denna separation förutsätter i sin tur dels att utbildningsaktiviteter som sådana inte ingår i individens nyttofunktion, dels att det finns en fungerande ("perfekt") kapitalmarknad.

Genom teorin för humankapital har en enhetlig och allmänt utnyttjad analysram skapats inte endast för studier av avkast-

ningen på utbildning och arbetsplatsträning (Mincer och Papadopoulos) och av lönedifferenser och löneprofiler över tiden (Mincer). Andra viktiga tillämpningar är komponentuppdelning av faktorer bakom ekonomisk tillväxt (Denison), "endogen" tillväxtanalys (Romer och Lucas), migration (Sjaastad), informations-spridning på arbetsmarknaden (Stigler), och investeringar och avkastning inom hälsoområdet (Fuchs och Mushkin), men också den ekonomisk-historiska frågan om slaveriets ekonomi (Fogel). Humankapitalansatsen bidrar också till att förklara handelsmönster mellan länder; det har nämligen visat sig att olikhet mellan länder när det gäller tillgången på humankapital har ett större förklaringsvärde på detta område än olikhet i tillgången på realkapital. Under de allra senaste åren har Becker också – delvis i samarbete med Robert Barrow – försökt integrera analys av humankapital och fertilitet med teorier för långsiktig ekonomisk utveckling. (Se exempelvis Becker [1990].) Potentiellt är dessa ansatser intressanta, men det är för tidigt att i dag uttala sig om deras bestående värde.

En viktig roll i Beckers analys fyller distinktionen mellan "allmänt" och "företagsspecifikt" humankapital. Allmänt humankapital ökar generellt individens kunskapsnivå, och har därför betydelse för individens gränsprodukt inom många olika produktionsområden. Eftersom arbetskraften har rätt att välja anställning har företagen endast begränsade incitament att bidra till ackumuleringen av humankapital av detta slag. Detta kan därför väntas bli producerat genom specialiserade utbildningsinstitutioner och betalas antingen av individen själv eller via skattemedel. Företagsspecifikt humankapital kan däremot väntas bli producerat och finansierat av enskilda företag, eftersom företaget i fråga har stora möjligheter att självt tillgodogöra sig avkastningen. Distinktionen mellan allmänt och företagsspecifikt humankapital kan också bidra

till att förklara existensen av långsiktiga kontraktstyper mellan företag och arbetskraft. Förekomsten av företagsspecifikt kapital, och därmed sammanhängande problem om delningen av "rents" av sådant kapital mellan företag och anställda, har också blivit en viktig aspekt i nyare teorier om företagsorganisation (exempelvis Oliver Williamsons arbeten).

En faktor som drastiskt ökat humankapitalteorins praktiska användbarhet är den ökade tillgången på mikrodata, exempelvis paneldata, om både löner och olika karakteristika hos arbetskraften – en utveckling som också stimulerats av Beckers teoretiska och empiriska arbeten. I synnerhet har tidigare nämnda avkastningsfunktion för humankapital estimerats för många länder, för olika demografiska grupper och för olika tidsperioder. Därmed har humankapitalteorin blivit ett viktigt hjälpmedel både i tillämpad forskning och i utredningsarbete om arbetsmarknadens funktions sätt och om verkningarna av olika offentliga åtgärder, såsom offentliga utbildnings- och omskolningsprogram. Denna forskning har inte minst givit kunskap om hur avkastningen på utbildningsinvesteringar varierar med sociala, institutionella och ekonomiska förhållanden. Det är knappast någon överdrift att säga att humankapitalansatsen i dag är en av de empiriskt mest tillämpade teorierna inom nationalekonomin.

Teorin har ibland "utmanats" av alternativa teorier, såsom teorier där utbildning betraktas antingen som en urvalsmechanism eller en indikator på prestationsförmågan. Men humankapitalteorin har (hittills) överlevt dessa utmaningar i den meningen att den idag är den självklara utgångspunkten för många olika slags studier inom arbetsmarknads- och utbildningsområdet, inklusive analys av löneskillnader. Det hindrar naturligtvis inte att teorin när den tillämpas kan behöva kompletteras med analys av betydelsen för lönerelationerna av institutioner och normer.

Hushåll och familj

Humankapitalteorin kan sägas hålla sig inom ramen för traditionell ekonomisk analys, eftersom den handlar om avkastningen på marknader, främst arbetsmarknaden, av investeringar. Gary Becker har genomfört en mera radikal utvidgning av den ekonomiska teorins tillämpningsområde i sin analys av interaktionen mellan individer utanför marknadssystemet. Det mest uppmärksammade exemplet är hans analys av familjens funktioner. Dessa arbeten finns sammanfattade i boken *A Treatise on the Family* från 1981. Under 1980-talet har han fortsatt med intensiv forskning med denna inriktning och den nya upplagan av *A Treatise* från 1991 är kraftigt utvidgad med nya forskningsresultat.

En grundläggande idé i Beckers analys är att ett hushåll kan betraktas som en "liten fabrik". Hushållets preferenser definieras på basis av de tjänster (så kallade *basic goods*), såsom måltider, boende, underhållning etc, som produceras av hushållet självt med hjälp av tid och insatser av halvfabrikat som hushållet köpt på marknaden (vanliga marknadsvaror). Den lön som hushållet erhåller när det säljer arbetskraft på marknaden anger därvid alternativkostnaden för den tid som hushållet använder i egen produktion av olika slag av tjänster. Hushållets produktionsverksamhet antas kunna beskrivas med hjälp av en produktionsfunktion, som definierar sambandet mellan output av hushållsproducerade tjänster, å ena sidan, och input av marknadsvaror (halvfabrikat) och tid, å den andra sidan.

Ett av skälen till denna uppläggning är att Becker räknar med att hushållens preferensfunktioner är stabilare när de uttrycks i termer av hushållsproducerade tjänster än när de formuleras i termer av de varor som köps på marknaden. Becker menar också att det är mera operationellt att analysera förändringar i hushållens produktionsfunktioner (inom ramen för

sin modell), än i termer av hushållens preferensfunktioner (inom ramen för traditionell konsumtionsteori). Därmed motverkas också frestelsen för analytiker att försöka "förklara" svårförklarade fenomen i termer av förändrade, eller "udda" preferenser.

Denna uppläggning innebär att hushållets nyttomaximering sker på basis av tre olika typer av restriktioner. En är den tidigare nämnda hushållsproduktionsfunktionen. Den andra är en tidsrestriktion som inte endast, som i traditionell teori, anger summan av tidsåtgång i arbete på marknaden och fritid, utan också tidsåtgången i hushållets produktion och konsumtion av olika slag av hushållsproducerade tjänster (*basic goods*). Den tredje restriktionen är en traditionell budgetrestriktion enligt vilken penninginkomsten är lika med penningutgiften (plus sparande).

I denna typ av analys kommer priserna på hushållsproducerade tjänster att ha två komponenter, dels de direkta kostnaderna att köpa varor på marknaden, dels tidskostnaderna som för en viss vara är lika med lönen gånger tidsåtgången per enhet av den "hemmaproducerade" varan. Det betyder att en ökning i lönen för en viss hushållsmedlem inte bara leder till en substitution till förmån för arbete på marknaden utan också till en substitution från mer till mindre tidsintensiv produktion och konsumtion av hushållsproducerade tjänster. I stället för en analys i termer av den traditionella tudelningen i arbete och fritid ger Beckers modell *en generell teori för hushållets allokering av tid*; se exempelvis Becker [1965]. Detta angreppssätt har visat sig vara en fruktbar utgångspunkt för analys av många olika frågor beträffande hushållens beteende. En viktig begränsning i Beckers uppläggning är dock att hemmaproducerade varor inte analyseras som substitut till varor och tjänster som kan kopas på marknaden, vilket i verkligheten uppenbarligen är fallet med exempelvis barnomsorg och måltider. I Beckers modell köper hushål-

let nämligen *insatsvaror* på marknaden, och inte varor och tjänster som är substitut eller komplement till vad som produceras i hemmet.

Becker har gått längre än att analysera allokeringen av tid inom hushållet. Han har försökt bygga en *allmän* teori för familjens beteende – inkluderande inte endast arbetsfördelning och allokering av tid inom familjen, utan också beslut om äktenskap, skilsmässa och barn. Både äktenskap och skilsmässa, för genomsnitt av individer i olika befolkningsgrupper, behandlas som beslut baserade på överväganden om den pekuniära och icke-pekuniära avkastning som individen kan uppnå inom respektive utanför familjen. Allteftersom reallönerna stiger, och möjligheterna ökar att ersätta arbetskraft med kapital i hushållsarbete, frigörs arbetskraft inom hushållet, vilket gör att det blir alltmer oekonomiskt att låta den ena parten helt specialisera sig i hushållsproduktion (exempelvis skotsel av barn). I samband härmed flyttas en del av familjens tidigare sociala och ekonomiska funktioner till andra institutioner såsom företag, skola och andra offentliga organ. Becker anger dessa processer som förklaring inte bara till gifta kvinnors ökade förvärvsverksamhet utanför hemmet utan också till den ökade tendensen till skilsmässa; se Becker & Tomes [1986].

Vid sidan av Beckers analys av arbetsfördelning och allokering av tid inom hushållet är hans mest inflytelserika bidrag inom området hushåll och familj sannolikt hans analys av fertilitet, som inleddes med uppsatsen "An Economic Analysis of Fertility" [1960]. Föräldrar antas ha preferenser beträffande antal och "kvalitet" hos sina barn, varvid "kvaliteten" anger barnens humankapital, vilket påverkas av hur mycket tid och andra resurser som föräldrarna spenderar på barnen. Efterfrågan på barn, och investeringar i barnens humankapital, kan sedan härledas som en funktion av inkomst och priser, rent formellt, analogt med efterfrågan på

varaktiga konsumtionsvaror. Vid stigande löner ersätter föräldrarna kvantitet med kvalitet hos barnen genom ökade investeringar i humankapital i kombination med ett minskat antal barn. Becker använder sin teori för att förklara bland annat den historiska nedgången i fertilitet i industrialiserade länder, men också skillnaden i fertilitet mellan olika länder, liksom mellan stad och landsbygd. Även om teoriernas "strukturekvationer" ännu inte är fullständigt testade råder numera en bred enighet om att fertiliteten verkligen är känslig för ekonomiska incitament. Inte minst den svenska erfarenheten med en mycket omfattande familjepolitik, som Becker ibland hänvisar till, har visat att en ekonomisk ansats vid analys av dessa frågor är viktig.

Becker erkänner naturligtvis att det är omöjligt att förstå familjens beteende om inte också *altruism* beaktas i analysen. Han har därför byggt in altruism i sina modeller; se exempelvis Becker [1974a]. Ett exempel är hans analys av resursöverföring mellan generationer. Detta har fått ett stort genomslag i analys av intertemporal beslut inom familjen, exempelvis när det gäller frågan om hushållssparandets anpassning till socialförsäkringssystem, skatter och offentlig upplåning. Detta illustreras bland annat av diskussionen om sk "ricardiansk ekvivalens", dvs (påstådda) tendenser hos föräldrar att reagera på förändringar i socialförsäkringar, skatter och offentliga budgetunderskott genom anpassning av det egna sparandet med sikte på nästa generations konsumtionsmöjligheter. I uppsatsen "An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility" från 1979 (tillsammans med Nigel Tomes) härleds, från rigorösa mikroekonomiska utgångspunkter, en Markov-process som beskriver intergenerationell överföring av förmögenhet från en generation till nästa.

Att vissa delar av Beckers analys av familjens beteende blivit starkt kontroversiell beror delvis på att han ofta ger ett in-

tryck av att han inte endast avser att ge en komplettering till andra förklaringar, utan att han tror sig kunna ersätta traditionella förklaringar med sin egen. Kritik har också riktats mot att Becker försöker förklara arbetsfördelningen inom hushållet, exempelvis mellan man och kvinna, enbart som ett rationellt val inom familjen, baserat på de olika kontrahenternas komparativa fördelar, snarare än som ett uttryck för tradition och vanemässigt beteende, som ofta antas innefatta den ena partens (mannens) dominans av den andra parten (kvinnan) – en inte ovanlig ståndpunkt i vissa delar av den sociologiska litteraturen.

Brott och straff

Ett tredje område inom vilket Gary Becker har tillämpat teorin för rationellt beteende och humankapital är "brott och straff". Brottslig verksamhet analyseras här som rationellt beteende under osäkerhet, snarare än som ett irrationellt handlande på grund av den brottslikes specifika psykologiska och sociala status. (Se exempelvis Becker [1968, 1974b].) Beckers betraktelsesätt kan kanske sägas ligga i linje med den allmänpreventiva traditionen inom straffrätten.

Den kriminelle, med undantag för ett begränsat antal psykopater, antas reagera på ett förutsägbart ("rationellt") sätt på olika stimuli, både då det gäller avkastning och kostnader exempelvis i form av förväntad bestraffning. Beckers arbete på detta område har genererat omfattande empirisk forskning, inte minst bland flera av hans många elever. Dessa studier, som dock är mycket kontroversiella, tyder på att den typ av brott som begås av en viss grupp av individer i stor utsträckning kan förklaras av individens humankapital (och därmed utbildning). Ett annat resultat av dessa empiriska studier är att sannolikheten för upptäckt har en mer avskräckande effekt på brottslighet än strafftidens längd.

Vid sidan av sina bidrag inom positiv ("förklarande") teori har Becker analyserat normativa aspekter, eller vad han betecknar som en "optimal kriminalpolitik", i termer av kostnader och fördelar för samhällets medborgare av de resurser som kan sättas in för att motarbeta och bestraffa brott. Han analyserar därvid kriterier både för den totala resursinsatsen och för avvägningen mellan böter, fängelsestraff och resursinsatser för att öka sannolikheten av upptäckt och dom. Becker betonar de samhällsekonomiska fördelarna av böter i förhållande till fängelsestraff, i de fall då ett val mellan dessa metoder är ett realistiskt alternativ.

Ekonomisk diskriminering

Ett annat exempel på Beckers okonventionella tillämpning av teorin för rationellt, optimerande beteende är hans analys av diskriminering med utgångspunkt från ras, kön etc. Detta var i själva verket Beckers första större forskningsinsats, som publicerades i boken *The Economics of Discrimination* [1957]. Diskriminering definieras där som en situation då en ekonomisk aktör är beredd att betala ett pris för att avstå från en ekonomisk transaktion, eller från att ingå ett ekonomiskt kontrakt, med någon som karakteriseras av andra egenskaper än han (hon) själv när det gäller exempelvis ras eller kön. Becker visar att ett sådant agerande, rent analytiskt, fungerar som en "skattekil" mellan samhällsekonomisk och privatekonomisk avkastning. Förklaringen är att den diskriminerande aktören uppträder som om priset på den vara eller tjänst som köpes från den diskriminerade är högre än den monetära kostnaden, och att priset vid en försäljning till en diskriminerad är lägre än det pris som faktiskt erhålls. Diskriminering tenderar därför att ekonomiskt skada inte endast den som diskrimineras utan också den diskriminerande själv. Antag exempelvis en modell med vita och svarta kapitalägare och vita

och svarta arbetare, där den vite kapitalägaren diskriminerar svarta arbetare. I den allmänna samhällsdebatten, exempelvis i diskussionen av de färgades roll i USA, har man ofta föreställt sig att sådan diskriminering leder till att den vite kapitalägaren skulle tjäna på den svarte arbetarens bekostnad. I Beckers analys kommer däremot både den vite kapitalägaren och den svarte arbetaren att förlora ekonomiskt, medan svarta kapitalägare och vit arbetskraft i regel vinner på det hela (såvida inte också den svarte kapitalägaren diskriminerar vit arbetskraft). Det uppkommer därmed också en segregerad arbetsmarknad. Becker har också framgångsrikt tillämpat sin diskrimineringsmodell på andra marknader, såsom bostadsmarknaden.

Även om Beckers arbete kring diskrimineringens problem har fått stor betydelse, och fortfarande är ett standardverk på området, så har dessa – mycket tidiga – bidrag knappast det djup som föreligger i Beckers ovan nämnda arbeten beträffande humankapital, familjens beteende och brott och straff. Antagande om "preferenser för diskriminering" är något *ad hoc*. Diskrimineringsteorin har heller inte givit upphov till en lika stor empirisk litteratur som den som initierats av Beckers övriga ovan nämnda forskningsinsatser.

Beckers inflytande inom och utanför nationalekonomin

Att Gary Becker har haft ett stort inflytande på nationalekonomisk forskning är uppenbart. Det illustreras bland annat av att han under många års tid har intagit första platsen när det gäller citat i nationalekonomiska tidskrifter bland forskare under 65 års ålder. Det är ingen överdrift att säga att teorier och analysmetoder som utarbetats av Gary Becker i dag är rutin bland ekonomer på många viktiga områden av ekonomisk analys.

Det säger sig självt att Becker med sin envetna tillämpning av *ett visst* betraktel-

sesätt på många olika slag av mänskligt beteende, vilket just är basen för hans stora insatser, ibland hamnar nära antingen tautologier eller "ansträngda" förklaringar. Men det är ett pris som får betalas när man systematiskt undersöker gränserna för ett visst analytiskt betraktelsesätt.

Beckers analys har ofta varit kontroversiell bland nationalekonomer, och därför i inledningsskedet mötts med skepsis och även misstro. Trots detta har han inte förtröttats utan vidareutvecklat sin forskning och till slut fått alltmer gehör för sina idéer och metoder bland nationalekonomer.

När det gäller inflytandet på andra samhällsvetenskaper är bilden mindre klar. Generellt sett tycks det *direkta* inflytandet vara ganska begränsat, med undantag för enstaka forskare som sociologen James Coleman vid Chicagouniversitetet. Men inom vissa specialområden finner man ett icke obetydligt direkt inflytande. Ett exempel är vissa delar av demografin, särskilt när det gäller fertilitet och föräldrars insatser för barnens utbildning och utveckling. Men även studier, inom olika discipliner, av arv mellan generationer har påverkats av Beckers teori och metodik. Ett annat exempel är forskning om diskriminering på arbetsmarknaden. Ett tredje exempel är studier av brott och straff.

Men man kan också tala om ett mera *indirekt* inflytande på vetenskapliga betraktelsesätt inom andra samhällsvetenskaper än nationalekonomin: sociologer och statsvetare arbetare numera oftare än förr med modeller baserade på teorier om "rationella val". Impulserna till detta betraktelsesätt kommer naturligtvis inte endast från Gary Becker. James Buchanan och Anthony Downs är andra ekonomer som haft ett betydande inflytande i samma riktning, särskilt bland statsvetare. Men Becker är utan tvivel den samhällsforskare som drivit detta betraktelsesätt längst. Även Beckers försök att för-

klara rationellt beteende hos *aggregat* av aktörer som ett resultat av vidgade (krympande) budgetrestriktioner för dem som tidigare uppträtt rationellt (irrationellt), är ett viktigt bidrag, eftersom man då inte behöver postulera en spontan strävan till rationalitet hos individuella aktörer. (Se Becker [1962].) Tanken kommer inte ursprungligen från Becker, men den har vidareutvecklats av honom.

Avslutning

Helt allmänt kan man säga att Gary Becker tillämpat principen om rationellt, optimerande beteende på områden där forskare tidigare antagit att beteendet är vanemässigt, och ofta rent av irrationellt. Han har därmed kraftigt utvidgat domänen för ekonomiska analysmetoder, och förmått ekonomer att ge sig i kast med frågor som tidigare i huvudsak behandlats inom andra discipliner, om ens alls. Det är just genom denna djärva forskningsstrategi som Gary Becker på ett betydelsefullt sätt har vidgat gränserna för ekonomisk analys av mänskligt beteende. Det bör också betonas att Becker i regel har arbetat med stora och viktiga samhällsfrågor, såsom befolkningsfrågan, familjens roll i samhället, utbildningssystemets roll, brott och straff, och diskriminering.

Referenser

- Becker, G, [1957, 1971], *The Economics of Discrimination*. University of Chicago Press, Chicago.
- [1960], "An Economic Analysis of Fertility". I *Demographic and Economic Change in Developed Countries*, National Bureau Committee for Economic Research, Princeton University Press, Princeton.
- [1962], "Irrational Behavior and Economic Theory". *Journal of Political Economy*, vol 70.
- [1964, 1985], *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. Columbia University Press, New York.
- [1965], "A Theory of the Allocation of Time". *Economic Journal*, vol 75, s 493–517.
- [1967], *Human Capital and the Personal Distribution of Income*, Woytinsky Lecture No 1. Institute of Public Administration, University of Michigan, Ann Arbor, MI.
- [1968], "Crime and Punishment: An Economic Approach". *Journal of Political Economy*, vol 76, s 169–217.
- [1974a], "A Theory of Social Interaction". *Journal of Political Economy*, vol 82, s 1063–1093.
- [1974b], *Essays in the Economics of Crime and Punishment*. Columbia University Press, New York.
- [1976], *The Economic Approach to Human Behavior*. The University of Chicago Press, Chicago.
- [1981, 1991], *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- [1990], "Human Capital, Fertility, and Economic Growth". *Journal of Political Economy*, vol 98, s 512–537.
- Becker, G & Tomes, N, [1979], "An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility". *Journal of Political Economy*, vol 87, s 1153–1189.
- Becker, G & Tomes, N, [1986], "Human Capital and the Rise and Fall of Families". I Lindenberg, S mfl, *Approaches to Social Theory*. Russel Saga, New York.